

فصل اول

جغرافیای سکونتگاه‌ها

بیشترین جمعیت زمین در روستاها و شهرها متمرکز شده‌اند و مدیریت شهرها در روستاها و برنامه‌ریزی برای سکونتگاه‌هایی که از هر جنبه برای زندگی انسان مناسب باشد، از مهم‌ترین مسائل قرن بیست و یکم است.

درس اول : شهرها و روستاها : مقر و موقعیت

سرآغاز مطالعه و شناخت یک سکونتگاه روستایی و شهری، مقر (مکان، جایگاه) و موقعیت آن است.

مقر: مکان اصلی و دقیق یک سکونتگاه و محل استقرار آن بر روی زمین.

هسته اولیه شهر یا روستا: مکانی که مردم بر حسب نیاز آن را برای زندگی انتخاب کرده و به اشغال درآورده‌اند و بعدها روستاها یا شهرها از آن محل گسترش یافته‌اند. مقر هر روستا یا شهر همچنین هسته اولیه آن را شامل می‌شود.

عواملی که موجب انتخاب مکانی برای استقرار سکونتگاه می‌شوند، شامل:

۱- عوامل طبیعی (آب فراوان، آب و هوای ملایم، خاک حاصلخیز جلگه‌ها)

۲- عوامل سیاسی و تصمیمات حکومتی

۳- دسترسی به راه‌های تجاری

۴- عوامل دفاعی و نظامی

عواملی که در کشور ایران مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری هسته اولیه روستاها و شهرها بوده است:

۱- دسترسی به آب ۲- قلعه‌های دفاعی ۳- بازارهای محلی ۴- قرار گرفتن در تقاطع راه‌ها

موقعیت یک شهر یا روستا: عبارت‌اند از وضعیت یک سکونتگاه نسبت به پدیده‌های پیرامون خود و هم‌چنین جایگاه آن در سطح ناحیه (عوامل انسانی و طبیعی). موقعیت یک شهر یا روستا در ادامه حیات گسترش آن سکونتگاه و یا حتی نابودی و زوال آن نقش مهمی ایفا می‌کند.

تفاوت‌های شهر و روستا

درباره تعریف شهر و روستا و ملاک‌های تشخیص آن‌ها توافقی وجود ندارد، اما مهم‌ترین ملاک‌های آن در اغلب نظرات داده شده عبارتند از:

۱- **فعالیت اقتصادی:** مهم‌ترین ملاک محسوب می‌شود. در اغلب سکونتگاه‌های روستایی، بیشتر جمعیت در بخش کشاورزی فعال هستند ولی در شهرها بیشتر در بخش صنعتی و خدماتی مشغول به کارند.

۲- **میزان جمعیت:** متداول‌ترین ملاک محسوب می‌شود و در نواحی مختلف دنیا متفاوت است. به طور کلی شهرها از روستاها پرجمعیت‌تر و تراکم جمعیت نیز در آن‌ها بیشتر است.

۳- **وسعت و فضای سکونت و فعالیت:** در روستاها فضاها باز و چشم‌اندازهای طبیعی بیشتر و گسترده‌ترند. در شهرها خانه‌ها و مغازه‌ها و فضاهای صنعتی به هم فشرده‌ترند و فعالیت‌های متنوع در فضاهای محدودتری متراکم شده‌اند.

۴- **دسترسی به خدمات، تسهیلات:** در شهرها امکانات و تسهیلات بیشتری نسبت به روستاها وجود دارد.

۵- **فرهنگ و مناسبات اجتماعی:** در روستاها روابط خویشاوندی و وابستگی اجتماعی و همکاری میان آن‌ها بیشتر است. در شهرها نوگرایی بیشتر و تغییرات اجتماعی سریع‌تر است.

الف) به سؤالات چهارگزینه‌ای زیر پاسخ دهید:

۱- یکی از مهم‌ترین تغییرات فضای جغرافیایی در قرن بیست و بیست و یکم می‌باشد:

- الف) افزایش شهر و شهرنشینی
ب) افزایش مادر شهرها
پ) گسترش حومه‌نشینی
ت) ایجاد مگالاپلیس‌ها

۲- کدام گزینه مهم‌ترین ملاک تفاوت شهر و روستا را بیان می‌کند:

- الف) میزان جمعیت
ب) فرهنگ و مناسبات اجتماعی
پ) وسعت و فضای سکونت و فعالیت
ت) فعالیت اقتصادی

۳- یکی از پدیده‌های ناشی از نظام اقتصادی سرمایه‌داری است.

- الف) برنامه‌ریزی و مدیریت شهری
ب) نابرابری فضایی
پ) حکمرانی محلی
ت) حمل و نقل بهینه

ب) جاهای خالی را با عبارات درست پر کنید:

۴- سرآغاز مطالعه و شناخت یک سکونتگاه روستایی و شهری و آن است.

۵- امروزه تحقیق هدف اصلی مدیران و برنامه‌ریزان شهری است.

۶- اعضای شوراهای اسلامی شهر و روستا با انتخاب می‌شوند.

۷- در نیمه دوم قرن بیستم، ساختن و برای حل مشکلات ترافیکی و هم‌چنین افزایش سرعت خودروها متداول شد.

۸- در شهرهایی که با یا روبه‌رو هستند مسکن کافی و مناسب وجود ندارد.

پ) درستی و نادرستی جملات زیر را مشخص کنید:

۹- طی جنگ جهانی دوم اولین هواپیمای جت در فرانسه ساخته شد.

۱۰- در کشور ایران پدیده حاشیه‌نشینی در اطراف شهرهای بزرگ به وجود آمده است.

۱۱- برنامه‌ریزی و مدیریت شهری باید برای رفع نابرابری‌ها چاره‌اندیشی و اقدام کند.

۱۲- در روند تولید قطار، لوکوموتیوهای دیزلی به تدریج جای خود را به لوکوموتیوهای بخاری دادند.

ت) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید:

۱۳- سکونتگاه‌ها را بر چه اساسی طبقه‌بندی می‌کنند؟

۱۴- در زمینه بررسی حوزه نفوذ سکونتگاه به دو جنبه توجه می‌شود. آن دو جنبه را نام ببرید.

۱۵- سرعت گسترش شهرنشینی در کدام قاره‌ها از سایر نواحی جهان بیشتر است؟

۱۶- برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی در شهرها و تأمین امنیت چه مواردی باید شناسایی شده و از بین برود؟

۱۷- در یک شهر، معماری و طراحی شهری بازتاب چه می‌باشد؟

۱۸- در یک شهر هوشمند در نواحی شلوغ شهر حسگرها می‌توانند چه اطلاعاتی را به پلیس یا اورژانس برسانند؟

۱۹- چه پیشرفت‌هایی در عصر اکتشافات جغرافیایی موجب تحولات بسیاری در سرزمین نو کشف شده در جهان شد؟

۲۰- دو کشور اروپایی نام ببرید که امروزه از تولیدکنندگان عمده قطارهای تندرو می‌باشند.

۲- (ت) فعالیت اقتصادی

۱- (الف) افزایش شهر و شهرنشینی

۳- (ب) نابرابری فضایی

۷- آزادراه‌ها - بزرگراه‌ها

۶- رأی مردم

۵- شهر پایدار

۴- مقرر - موقعیت

۸- تمرکز زیاد جمعیت - مهاجرت گسترده

۱۲- نادرست

۱۱- درست

۱۰- درست

۹- نادرست

۱۳- میزان جمعیت - عملکرد

۱۴- آستانه نفوذ - دامنه نفوذ

۱۵- آسیا و آفریقا

۱۶- باید علل و ریشه‌های آسیب‌هایی مانند فقر و بیکاری شناسایی شده و از بین برود.

۱۷- فرهنگ و هویت شهروندان

۱۸- تصادفات و جرائم خیابانی

۱۹- پیشرفت در دریانوردی - ساختن کشتی‌های پیشرفته

۲۰- فرانسه و آلمان

۲۱- با سلب مالکیت مالکان بزرگ (ارباب‌ها) و واگذاری زمین به دهقان‌های خرده پا.

۲۲- با افزایش جمعیت مادر شهرها و گسترش حومه‌های آن‌ها

۲۳- خوابگاهی، مرفه‌نشین، صنعتی، فقیرنشین

۲۴- بوستن تا واشنگتن - توکیو تا یوکوهاما

۲۵- افزایش شهرنشینی - رشد و توسعه شهرها - تمرکز جمعیت در شهرها - کاهش تدریجی روستانشینی - مهاجرت نیروی کار کشاورزی

۲۶- از تمرکز و انبوهی جمعیت در یک یا چند مادرشهر و مهاجرت بی‌رویه از روستاها و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ پیشگیری می‌کند.

۲۷- خسارت وارد کردن به اموال عمومی، بناها و آثار فرهنگی

۲۸- (الف) افزایش جمعیت و تقاضا برای حمل و نقل، (ب) گسترش تجارت و اقتصاد جهانی، (پ) پیشرفت‌های علمی و فناوری در

تولید وسایل حمل و نقل

۲۹- اقتصادی - اجتماعی - سیاسی - زیست‌محیطی

۳۰- ایالات متحده آمریکا - چین - روسیه - هند

۳۱- مجموعه‌ای از سخت‌افزارها (رایانه، موس، چاپگر و نرم‌افزارهای رایانه‌ای) که امکان جمع‌آوری، ذخیره، پردازش و تجزیه و

تحلیل اطلاعات و نمایش اشکال مختلف را فراهم کرده و اطلاعات جغرافیایی را جمع‌آوری می‌کند.

ادامه دارد ...